



Izjava Inštituta za kriminologijo pri Pravni fakulteti o predlogu t.i. 'Šutarjevega zakona'

Na Inštitutu za kriminologijo pri Pravni fakulteti ob tragičnem dogodku v Novem mestu izražamo iskreno sožalje svojcem žrtve. Obenem pripoznavamo, da je postala varnostna situacija na jugovzhodu Slovenije nevzdržna, kar vidimo predvsem kot posledico zanemarjanja potreb in socialnega položaja romske manjšine, ki še danes živi človeka nevredno življenje vsaj tam, kjer že otroci nimajo dostopa do pitne vode, kanalizacije, elektrike, gretja, ipd. Delinkventni posamezniki navadno izvirajo iz družin in skupnosti, ki jih zaznamujejo hude zdravstvene in socialne težave, vključno z nepismenostjo, brezposelnostjo, odvisnostmi in nasiljem. Zato v prvi vrsti poudarjamo, da je pri skrbi za položaj romske skupnosti in varnost vseh v Sloveniji odpovedala socialna država, katere namen ni, da le z denarnimi dajatvami pomaga skupnostim in posameznikom v stiski, temveč skrbi, da so vsi državljani aktivno vključeni v družbeno življenje; predvsem v šolski sistem, širše izobraževanje, trg dela itn.

Zaradi odpovedi socialne države so v težkem položaju tako pripadniki romske manjšine kot tudi ostali prebivalci s področij, ki ocenjujejo, da sobivanje s to manjšino ogroža njihovo varnost. Zato vsi upravičeno pričakujejo in terjajo spremembe. Ukrepanje vlade je v takšnih razmerah torej nujno. Država je pred zahtevno nalogo, da ljudem zagotovi varnost in povrne zaupanje v institucije pravne in socialne države. Vendar pa, čeprav javnost terja hiter odziv, morajo biti ukrepi premišljeni in naslavljati vzroke nastale situacije, saj bodo le tako lahko dolgoročno dosegli željene cilje. Z našo kritiko predlaganih ukrepov želimo prispevati k temu premisleku.

Z veliko zaskrbljenostjo namreč spremljamo napovedane ukrepe vlade v okviru t. i. Šutarjevega zakona, saj po naši strokovni presoji pomenijo resen odmik od temeljnih načel pravne in socialne države, in v preveliki meri poudarjajo kaznovalno-pravne vidike. Kar vidimo, vsaj zaenkrat, je umanjkanje integracijskih politik socialne države in kompenzacijo odsotnosti te s kaznovalno državo. Kazenskopравни ukrepi in socialne politike morajo biti oblikovani komplementarno na podlagi celovite ocene stanja, ne pa kot populističen odziv na posamezen dogodek. Če je odpovedala socialna država, te ne bo mogoče nadomestiti zgolj s kaznovalnimi ukrepi.

Predlagane spremembe, ki po dostopnih informacijah vključujejo širitev policijskih pooblastil, morebitne dodatne možnosti vstopa v zasebne prostore brez sodne odredbe, izvajanje racij in snemanje na območjih, ki jih vlada opredeljuje kot varnostno tvegana, pomenijo korak v smeri povečanja državnega nadzora vseh ljudi in zmanjšujejo vlogo sodne kontrole, ki je eden ključnih varovalnih mehanizmov proti zlorabi oblasti. Vsaj glede vstopa v zasebne prostore brez sodne odredbe opozarjamo, da Zakon o kazenskem postopku (ZKP) in Zakon o nalogah in pooblastilih policije (ZNPPol) trenutno že dopuščata vstop in preiskavo stanovanja brez odredbe sodišča (če kdo kliče na pomoč, če je to potrebno zaradi prijetja storilca kaznivega dejanja, ki je bil zasačen pri dejanju, če je to potrebno za varnost ljudi in premoženja). Jasno je bilo predstavljeno tudi, kdaj so se te določbe izkazale za omejujoče.



Ob tem zato opozarjamo, da bodo ukrepi, ki zmanjšujejo pravno varnost in širijo nadzorna pooblastila države, sčasoma prizadeli vse prebivalce. Takšne rešitve kratkoročno lahko ustvarijo vtis večje varnosti, dolgoročno pa zmanjšujejo svobodo, zasebnost in zaupanje v institucije, ki varujejo temeljne pravice ter lahko dodatno marginalizirajo že tako ranljive posameznike in skupnosti. To, da je »z bajoneti mogoče na kratek rok veliko doseči, le dolgo na njih ni mogoče sedeti«, je znano.

Izkušnje držav, ki so uvedle podobne represivne ukrepe v podobnih okoliščinah, jasno kažejo, da ti dolgoročno ne prispevajo k večji varnosti, temveč k večjemu občutku negotovosti vseh državljanov ter njihovem še povečanemu nezaupanju v institucije. Nepremišljeni so tudi predlogi za spremembo Kazenskega zakonika (KZ-1), ki bi črtala pregon na predlog pri posameznih kaznivih dejanjih, saj bi to dodatno obremenilo že tako preobremenjena tožilstva in sodišča in zato ne bi prispevalo k učinkovitejšemu odzivanju sodnega sistema.

Prav tako menimo, da so škodljivi predlogi omejevanja socialnih transferjev in pravne pomoči. Odvzem socialne pomoči osebam, označenim kot 'ponavljalci prekrškov in kaznivih dejanj', ne odpravlja vzrokov izvrševanja kaznivih dejanj ali socialne izključenosti. To pa je ključno! Ob tem bi morala vlada intenzivneje krepiti strategije vlaganja v socialno infrastrukturo – v izboljšanje življenjskih pogojev, dostop do izobraževanja in zaposlitvenih možnosti ter krepitev skupnostnih programov – ki bi lahko dolgoročno prispevali k zmanjšanju kriminala in nasilja. Sporno je tudi brez jasnih primernejših nadomestnih ukrepov odvzemati ali omejevati socialne prejemke družinam, kjer mladoletnica zanosi, saj lahko to le poglobi njihovo in še posebej njeno socialno stisko. Potiskanje mladoletnih staršev v še večjo revščino bo vodilo v več in ne manj kriminalitete.

Ponovno opozarjamo, da morajo biti v demokratični in pravni državi vsi ukrepi, ki posegajo v človekove pravice in svoboščine, oblikovani sorazmerno, pravno skladno in ob široki javni razpravi, ne pa v ozračju političnega pritiska, in posebej ne kot obliž na usihanje socialne države, ki jo nadomeščamo kot družba s trdo kaznovalno državo. Vlado zato pozivamo, da pri razmisleku o politikah s področja varnosti in kaznovalne zakonodaje ohrani zavezanost načelom pravne države, človekovih pravic in zakonitosti ter sprejemanje teh politik loči od posameznih kazenskih postopkov, v katerih se ugotavlja individualna kazenska odgovornost posameznikov, ter se loti ukrepov, ki odstranjujejo vzroke kaznivih dejanj.

V družbi, ki želi ostati varna in pravična, varnosti ne moremo graditi s prekomernim omejevanjem pravic, temveč s povečevanjem zaupanja v pravo, institucije in ljudi, ki jih soustvarjajo ter z močno socialno državo in socialnimi ukrepi, ki omogočajo vsem na našem ozemlju človeka vredno življenje.

Kolektiv Inštituta za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani

Ljubljana, 3. 11. 2025